

Henri Lefebvre

Gündelik Hayatın
Eleştirisi I

Türkçesi: Işık Ergüden

İÇİNDEKİLER

İkinci Baskıya Önsöz

1 Geçmişe Bakışlar	9
2 On Yılda Ne Değişti?	13
3 Charlie Chaplin, Bertolt Brecht ve Başkaları Üzerine	16
4 Gündelik Yaşamda Çalışma ve Boş Vakit	34
5 “Modern Dünya”nın Bütününe Bakışlar	48
6 Bir Kez Daha Yabancılaşma Teorisi.....	57
7 Yabancılaşmış Emek	64
8 Felsefe ve Gündelik Yaşam Eleştirisi	89
9 Projeler ve Program	104

Gündelik Hayatın Eleştirisine Giriş

I Basmakalıp Şeyler Üzerine Kısa Notlar	109
II Gündelik Hayatın Bilgisi	135
III Gündelik Hayatın Eleştirel Bilgisi Olarak Marksizm	143
IV Marksist Düşüncenin Gelişimi	180
V Bir Pazar Günü Fransız Kırsalında Tutulmuş Notlar	205
VI Olasılıklar	232

Notlar	257
Dizin	267

II

Gündelik Hayatın Bilgisi

İçinde yaşadığımız dönemde sanatla felsefe gündelik hayata yakınlaştı; ama gündelik hayata yeni bir rezonans verme bahanesiyle onu *gözden düşürmek* için bunu yaptılar.

Yaşama karşı açılan bu dava, 1940'taki çöküşten önce, biçimsel özgürlüğün ve soyut demokrasinin koruması altında serbest kaldığı haliyle, kurumların ve şeylerin “sağcı eleştirisi”ne benzer. Barrès, Maurras ve yandaşları, demokrasinin yapısını ve tözünü, onlarca yıldır, düşünce ve eylem yoluyla içerden termitler gibi kemiriyorlardı. Demokrasinin politik ekonomisini eleştiriyorlar, prekapitalist ideoloji ve kurumlar (korporasyonlar, tinselliğin önceliği, vb.) adına kapitalizme ve tröstlere görünüşte saldırmaya kadar işi vardiıyorlardı.

Asıl eleştiri *solcu eleştiri*ydi ve hâlâ da öyledir. Neden? Çünkü yalnızca bu eleştiri *bilgiye* dayanmaktadır.

Gündelik hayatın mistik ya da metafizik eleştirisi, ister şairlerin isterse de filozofların yaptığı eleştiri olsun, gerici bir tutuma varır; özellikle ve hatta argümanları *biçimsel olarak* “sol”unkilerle yakınlık kurduğunda. Yaşam dışına kaçış ya da yaşamın reddi, yaşamın aşılımış ve yıpranmış biçimlerine başvuru, geçmişin pişmanlıkları ya da insanüstü bir gelecek düşleri... Bütün bu tutumlar çakışır. Bu nedenle, aşırılıkçı, “goşist” eleştiri gerici eleştiriyle birleşir. Neyse ki, Fransa’da, yaşamın ve gerçeğin tam anlamıyla, inatla reddi, acı ve kül dolu bütün meyvelerini taşıyacak ne zaman ne de olasılık buldu. Elimizdeki tüm belgelere göre, Hitlerci gençliği sonuna kadar destekleyen tam ret, “insanüstü” düşlerinin çöküşünü desteklemesini –bu çöküşe bir soykırım değeri vererek– sağladı ve belki de hâlâ sağlamaktadır. Gündelik hayatın –çalışmanın, mutluluğun– reddini kitlesel bir fenomen haline getirin; bunu çözülmekte olan orta sınıfların bir hastalığı, kolektif bir nevroz yapın (oysa ki Fransa’da yalnızca bireysel bir fenomendir), Hitlerci “esrar”ı elde edersiniz.

Sanatın, edebiyatın ve felsefenin, gündelik hayata onun ikili yanını (burjuva yan ve insani yan) ayırmadan hücum ettiği sırada bilgi de ona yaklaşıyordu; ama bu gündelik hayatı gayet büyük bir ciddiyetle incelemek için bunu yapıyordu. Bilimin birçok alanındaki önemli keşifler, (görünüşte) önemsiz, sıradan, gündelik nesnelere incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bütün sonuçlarını kabul etmesek bile, özellikle heyecan verici olan Marc Bloch'un en kayda değer sayılarından birini okuyalım:

“[...] Fransa'da tarımsal uygarlığın üç büyük türünü saptayabiliriz; bunlar hem doğal koşullarla hem de insan tarihiyle sıkı bağ içindedir. Öncelikle, toprağın verimsiz olduğu ve iskânın seyrek, kesintili bir şekilde uzun süreye yayıldığı ve -19. yüzyıla kadar- geniş ölçüde böyle kaldığı bir tür: etrafı çitle çevrili topraklar rejimi. Ardından daha sıkışık iki iskan türü gelir. Bunların ikisi de prensip olarak sürülmüş toprağa ortak hakimiyeti içerir. Ekimin yaygınlaşması dikkate alındığında, hasat ile otlak arasında herkesin yaşamına gereken doğru dengeyi sağlamanın tek yolu budur. Her ikisi de, sonuç olarak, çitsizdir. 'Kuzeyli' olarak adlandırılan birinde saban icat edilmiştir. Burada topluluklar özellikle güçlü bağdaşık yapı özelliği taşır. Bunun belirgin işareti tarlaların genel olarak genişlemesi ve paralel diziler halinde gruplaşmalarıdır. [...] Bu açık iki tipin ikincisi ise, basit bir ifadeyle -ama bazı çekincelerle- 'güneyli' olarak adlandırılabilir. Burada, kara sabana eski bağlılık -en azından kelimenin tam anlamıyla güneyde- yıllık almaşık ekimle birleştirilir; iskân ve tarımsal yaşam alanında ortaklıkçı ruhun hissedilir biçimde daha az güçlüdür. Eski kırsal toplulukların örgütlenmesinde ve zihniyetinde çok canlı olan bu zıtlıkların, genel olarak ülkenin evrimi üzerinde derin yankılar bulamadığını düşünmek mümkündür.”¹

Her birimiz Fransa'nın kırlarında defalarca “gezinmişizdir” ama seyrettiğimiz insan manzarasını çözümlmeyi bilememişizdir! Bakıyorduk; ama gözümüz doğanın yaptıklarıyla insanın yaptıklarını karıştıran, insan eyleminin ürününe -yüzlerce yıllık çabanın topra-

ğımıza verdiği bu çehreye– insanların bütün izlerinin silindiği denize ya da gökyüzüne bakar gibi bakan beceriksiz bir estetin gözüydü. Bu denli yakın ve bu denli geniş bu gerçekliği, yaratıcı çalışmayı ve biçimlerini görmeyi bilmiyorduk. Şehir kaçkınları, bağısız entelektüeller, Fransız kırlarında yalnızca oyalanmak için dolananlar!... Bizler, bakıyor ama görmeyi bilmiyoruz. Estetik manzara ile bilgi arasındaki piç bir uzlaşma içinde kalıyoruz. Bir kuşun uçuşu ya da bir ineğin böğürtüsü ya da küçük bir çobanın ezgisi bizi ilgilendirdiğinde kendimizi çok güçlü ve çok somut sanıyoruz. Ama insanların yaptıklarını kavrayamıyoruz. Onları oldukları yerde, özellikle mütevazı, aşına, gündelik nesnelere içinde –tarlaların, sabanların biçimi– görmeyi bilmiyoruz. İnsanı çok uzakta ya da çok “derinde”, bulutlarda ya da esrarlarda aramaya gideriz; oysa insan bizi her yanda bekliyor ve kuşatıyor. Mitler, kendileriyle birlikte efsanelerin, öykü ve ezgilerin, şiir ve dansların muhteşem ve uzun kortejini de sürükler ama insan mitlerde değildir. Tek yapmamız gereken şey, gözlerimizi açmak, hem metafiziğin karanlıklarını hem de “iç yaşam”ın sahte derinliklerini terk ederek, gündelik hayatın en mütevazı olgularının engin insani içeriğini basitçe keşfetmektir. “Aşinalık bu yüzden bilinir değildir,” diyordu Hegel. Daha öteye gidelim ve en aşına olunan şeyin, bilinmezlik –esrar değil– bakımından en zengin olduğunu, yaşamın bu zengin içeriğini kavrayamadığımızı, bu bilincin boş olduğunu, çünkü Saf Aklın biçimleriyle yetindiğini ya da karanlık ve sahte dolulukta olduğunu, çünkü mitlerin ve onların yanıltıcı şiirinin üzerine oburca üşüşüğünü söyleyelim.